

sapiunt pene nullus est, tamen comparatus illi in quo nascuntur, intelligentia dici potest. Unde autem in ipso tanto salutis præsidio, quando eis christiana gratia subvenitur, quod vocibus quibus possunt et motibus reluctantur, non eis imputatur, atque omnis renisus ipsorum nihili penditur, donec in eis Sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expiatur, nisi quia in tantum nesciunt quid faciunt, ut nec facere judicentur? Porro si jam uterentur rationis et voluntatis arbitrio, quo illi sanctificationi adhiberi deberet assensus, quantum mali esset resistere tantæ gratiæ, quamque non solum nihil prodesset quod fieret, verum etiam inde reatus accresceret, quis Christianus ignoret?

XXVI. Dicimus ergo in baptizatis parvulis, quamvis id nesciant, habitare Spiritum sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamvis sit in eis, quemadmodum nesciunt et mentem suam; cujus in eis ratio, qua uti nondum possunt, velut quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Neque hoc in parvulis mirum debet videri, cum Apostolus quibusdam etiam majoribus dicat: « Nescitis » quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis¹? » De qualibus paulo ante dixerat: « Animalis » autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei²: » quos etiam parvulos vocat, non carnis ætate, sed mentis. Non itaque percipiebant cognitione Spiritum sanctum qui habitabat in eis; et habitante in se Spiritu sancto, adhuc animales nondum spirituales erant, quia nondum poterant habitatorem suum Spiritum cognitione percipere.

XXVII. Habitare autem ideo et in talibus dicitur, quia in eis occulte agit, ut sint templum ejus; idque in proficientibus et proficiendo perseverantibus perficit.

¹ 1 Cor. vi, 19. — ² Id. ii, 14.

« Spe enim salvi facti sumus¹, » sicut Apostolus dicit; cum alio loco dicat: « Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis². » Cum ergo hinc dicat: « Salvos nos fecit, » tanquam salus ipsa jam data sit, quemadmodum intelligendum sit, illic exponit, ubi ait: « Spe enim » salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. » Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non » videmus speramus, per patientiam expectamus. » Multa namque dicuntur in Scripturis tanquam facta sint, cum in spe adhuc esse intelligantur. Unde est et illud quod Dominus Discipulis ait: « Omnia quæ audivi a Patre » meo, nota feci vobis³. » Quod usque adeo secundum spem dictum est futurorum, ut eis postmodum dicat: « Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare » modo⁴. » Agit ergo in quibus mortalibus adhuc habitat, ipsam ædificationem habitaculi sui, quam non in ista, sed in alia post hanc vitam perficit, quando absorbebitur mors in victoriam, diceturque illi: « Ubi est, » mors, victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus⁵? » Quid est autem mortis aculeus, nisi peccatum?

XXVIII. Propter quod nunc etiam renati ex aqua et Spiritu, omnibusque peccatis sive originis ex Adam, in quo omnes peccaverunt, sive factorum, dictorum, cogitationumque nostrarum in illius lavacri mundatione deletis: tamen quia manemus in hac vita humana, quæ tentatio est super terram, merito dicimus: « Dimitte nobis » debita nostra⁶. » Et hanc Orationem dicit universa Ecclesia, quam mundat Salvator lavacro aquæ in verbo, ut eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem maculam aut rugam aut aliquid ejusmodi⁷; tunc utique cum perficietur in re, ubi nunc proficiendo ambulatur in

¹ Rom. viii, 24. — ² Tit. iii, 5. — ³ Joan. xv, 15. — ⁴ Id. xvi, 12. — ⁵ 1 Cor. xv, 55. — ⁶ Matth. vi, 12. — ⁷ Ephes. v, 26.

spe. Nam quomodo est nunc non habens maculam aut rugam aut aliquid ejusmodi, quæ vel in omnibus ad eam pertinentibus hominibus, qui jam ratione mentis utuntur et voluntatis arbitrio, mortalisque carnis sarcinam portant, vel certe quod etiam ipsos contentiosos necesse est fateri, in multis suis membris veraciter dicit: « Dimitte nobis debita nostra? »

XXIX. Cum itaque proficientes in quibus mortalibus habitat, dum de die in diem renovantur; magis magisque justificet, exaudiat orantes, mundet confitentes, ut exhibeat sibi templum immaculatum in æternum; merito dicitur non habitare in eis, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, vel gratias egerunt¹. Colendo enim et serviendo creaturæ potius quam Creatori, non unius veri Dei templum se esse voluerunt. Atque ita dum volunt eum habere cum multis, facilius effecerunt ut eum non haberent, quam ut diis multis falsisve miscerent. Et merito dicitur habitare in eis, quos secundum propositum vocatos, justificandos glorificandosque suscepit, etiam antequam incorpoream, quæ ubique tota est, valeant ejus nosse naturam, quantum nosei ex parte per speculum et in ænigmate ab homine in hac vita, cum plurimum profecerit, potest. Sunt enim, in quibus habitat, multi tales, qualibus dicit Apostolus: « Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, » tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi non escam: nondum enim poteratis; sed nec adhuc quidem potestis². » His quippe etiam illud dicit: « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis³? » Hos tales si etiam antequam perveniant ad spiritalem mentis ætatem, ubi non lacte alantur, sed solido cibo, dies vitæ hujus extremus invenerit, perficiet

¹ Rom. I, 21. — ² I Cor. III, 1, 2. — ³ Id. VI, 19.

in eis habitator illorum, quidquid hic intelligentiæ minus habuerunt; quoniam ab unitate corporis Christi, qui nobis via factus est, et a templi Dei societate non recesserunt. Unde ut non recedant, regulam fidei pusillis magnisque communem in Ecclesia perseveranter tenent, et in quod pervenerunt in eo ambulant, donec eis Deus revelet, si quid aliter sapiunt, cogitationes suas carnales non dogmatizant; quia non obdurant contentiosis defensionibus immanendo, sed quodam modo ambulando, id est, proficiendo desudant, intelligentiæ perspicuitatem impetrantes per fidei pietatem.

XXX. Quæ cum ita sint, duo ista quæ in uno fiunt homine, nasci et renasci, ad duos homines pertinent. Unum ad illum primum Adam, alterum ad secundum, qui dicitur Christus. « Sed non prius, ait Apostolus, » quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. » Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo » cœlestis: qualis terrenus, tales et terreni, et qualis cœlestis, tales et cœlestes. Sicut portavimus imaginem » terreni, portemus et imaginem ejus, qui de cœlo est⁴. » Item dicit: « Per unum hominem mors, et per unum hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam » omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur². Omnes et omnes, » ideo dixit, quia in mortem nemo nisi per illum, in vitam nemo nisi per istum. In primo patuit quid hominis arbitrium valeret ad mortem, in secundo autem quid Dei adjutorium valeret ad vitam. Denique primus homo, non nisi homo; secundus vero Deus et homo. Peccatum enim factum est relicto Deo; justitia non fit sine Deo. Ac per hoc nec moreremur nisi per carnalem propaginem de membris illius veniremus; nec viveremus nisi per spiritalem connexionem membra

⁴ I Cor. XV, 46, 47. — ² Ibid. 21, 22.

hujus essemus. Ideo nobis opus fuit nasci et renasci : illi autem propter nos tantummodo nasci. Nos enim a peccato ad justitiam renascendo transimus : ille autem a nullo peccato ad justitiam transitum fecit ; sed in eo quod baptizatus est , nostræ regenerationis Sacramentum , sua humilitate altius commendavit : veterem tamen hominem nostrum passione , novum autem resurrectione significans.

XXXI. Inobedientia namque concupiscentiæ , quæ habitat in carne mortali , qua fit ut eadem etiam membra præter voluntatis moveantur arbitrium , ad eum modum redigitur justitia conjugali , ut licite copulatis parentibus generentur , quibus sit necessarium regenerari. Non tamen per hujusmodi convenientiam maris et foeminae venire voluit carnem suam Christus , sed de virgine nihil tale in ejus conceptu concupiscente , similitudinem carnis peccati sumpsit ille pro nobis , qua caro peccati mundaretur in nobis. « Sicut enim per unius delictum , ait » Apostolus , in omnes homines ad condemnationem : ita » per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ¹. » Nemo enim nascitur nisi operante concupiscentia carnali , quæ tracta est ex primo homine , qui est Adam : et nemo renascitur , nisi operante gratia spiritali , quæ data est per secundum hominem , qui est Christus. Quapropter si ad illum nascendo pertinemus , ad hunc renascendo , nec renasci quisquam potest antequam natus sit ; profecto ille singulariter natus est , cui renasci non opus fuit ; quia non ex peccato , in quo nunquam fuit , transitum fecit , neque in iniquitate conceptus est , aut eum in delictis mater ejus in utero aluit : quia Spiritus sanctus supervenit in eam , et virtus Altissimi obumbravit eam ; unde quod natum est ex ea sanc-

¹ Rom. v, 18.

tum , vocatur Filius Dei. Nuptiarum enim bonum non extinguit , sed modificat inobedientium membrorum malum , ut limitata quodam modo concupiscentia carnalis , fiat saltem pudicitia conjugalis. Virgo autem Maria cui dictum est : « Et virtus Altissimi obumbrabit tibi , » in sanctam concipiendo prolem , sub tali umbraculo nullo ardore concupiscentiæ hujus æstuavit. Hoc ergo excepto lapide angulari , non video quomodo ædificentur homines in domum Dei ad habendum in se inhabitantem Deum , nisi cum fuerint renati , quod non possunt esse antequam nati.

XXXII. Quamlibet itaque sententiam de prægnantibus , imo de hominibus habeamus adhuc intra materna viscera constitutis , utrum existimemus eos necne donari posse aliquo sanctificationis modo ; vel propter Joannem , qui nondum in hanc editus lucem , tamen exultavit in gaudio : quod utique nisi operatione Spiritus sancti fieri potuisse quis credat ? vel propter Jeremiam , cui Dominus dicit , « Priusquam exires de vulvas sanctificavi te¹ : » tamen illa sanctificatio , qua efficimur et singuli templum Dei , et in unum omnes templum Dei non est nisi renatorum , quod nisi nati homines esse non possunt. Nullus autem vitam , in qua natus est , bene finiet , nisi renatus antequam finiat.

XXXIII. Quod si quisquam dicit jam esse natum hominem , etiam cum adhuc est in utero matris , testimoniumque adhibet ex Evangelio , quia dictum ad Joseph de prægnante virgine Domini matre , « Quod enim in ea » natum est , de Spiritu sancto est² : » numquidnam huic nativitati accedit secunda nativitas ? Alioquin non erit jam secunda , sed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur , « Nisi quis , inquit , renatus fuerit denuo³ , »

¹ Jerem. i, 5. — ² Matth. i, 20. — ³ Joan. iii, 3.

eam scilicet computans primam nativitatem, quæ fit matre pariente, non concipiente atque prægnante, quæ fit ex ea, non quæ fit in ea. Neque enim renatum dicimus hominem, quem mater peperit, tanquam iterum natus sit, qui jam semel natus fuerat in utero: sed illa nativitate non computata, quæ gravidam facit, natus dicitur homo partu, ut possit renasci ex aqua et Spiritu. Secundum quam ex matre nativitatem, etiam ipse Dominus in Bethlehem Judæ dicitur natus⁴. Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur; quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanquam in vivam structuram templi Dei, quæ est ejus Ecclesia, nati homines, non ex operibus justitiæ quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificii firmamentum. Præter hoc enim ædificium, quod beatificandum construitur ad æternam habitationem Dei, vita hominis omnis infelix, et mors est potius appellanda quam vita. Quisquis ergo habitabitur a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac civitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est.

XXXIV. Sacramentum porro regenerationis nostræ manifestum esse voluit, manifestatus mediator. Erat autem antiquis justis aliquod occultum, cum tamen et illi eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda. Non enim audemus fideles temporis nostri præferre amicis Dei, per quos nobis ista prophetata sunt, cum Deum Abraham et Deum Isaac et Deum Jacob, ita se Deus esse commendat, ut hoc dicat suum nomen in æternum. Quod si circumcisio antiquis sanctis pro bap-

¹ Matth. II, 1.

tismo fuisse creditur, quid respondebitur de his, qui, antequam hoc præceptum esset, Deo placuerunt, non tamen sine fide? « Quia sine fide, » ut scriptum est ad Hebræos: « Impossibile est Deo placere¹. Habentes autem, » inquit Apostolus: Eundem Spiritum fidei, propter » quod scriptum est, Credidi, propter quod et locutus » sum; et nos credimus, propter quod et loquimur². » Non diceret eundem, nisi et illorum idem ipse esset Spiritus fidei. Sicut autem illi quando idem Sacramentum occultum erat, credebant Christi incarnationem futuram, sic et nos credimus factam. Et a nobis autem et ab illis futurus expectatur ad iudicium ejus adventus. Non est enim aliud Dei mysterium, nisi Christus, in quo oporteat vivificari mortuos in Adam: « Quia sicut in Adam » omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabun- » tur³: » quemadmodum superius disseruimus.

XXXV. Quamobrem Deus qui ubique præsens est, et ubique totus, non in omnibus habitat, sed in eis tantum quos efficit beatissimum templum suum, vel beatissima templa sua, eruens eos a potestate tenebrarum et transferens in regnum Filii charitatis suæ, quod incipit a regeneratione⁴. Aliter autem dicitur templum ejus in significatione, cum fit per manus hominum de rebus inanimis, sicut tabernaculum, lignis, velis, pellibus atque hujusmodi mobilibus; sicut etiam per Salomonem regem, templum lapidibus, lignis, metallis constructum. Aliter vero re ipsa vera, quæ illis significationibus figurata est. Unde dicitur: « Et vos tanquam lapides vivi, ædifica- » mini domus spiritualis⁵. » Et unde item scriptum est: « Nos enim templa Dei vivi sumus, sicut Deus dicit;

¹ Hebr. XI, 6. — ² 2 Cor. IV, 15, et Psal. CXXV, 1. — ³ 1 Cor. XV, 22. — ⁴ Coloss. I, 13. — ⁵ 1 Petr. II, 5, et 2 Cor. VI, 16.

» Quoniam inhabitabo in illis et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi plebs¹. »

XXXVI. Nec movere nos debet, quod per quosdam ad hoc templum non pertinentes, vel nondum pertinentes, id est in quibus non habitat, vel nondum habitat Deus, aliquid virtutis operatur; sicut per illum, qui in nomine Christi expellebat dæmonia, cum Christum non sequeretur, quem permitti jussit propter multis utilem commendationem nominis sui. Multos quoque ait sibi in novissima die dicturos: « In nomine tuo virtutes multas fecimus. » Quibus utique non responderet: « Non vos novi², » si ad templum Dei, quod inhabitando beatificat, pertinerent. Cornelius etiam centurio antequam regeneratione incorporaretur huic templo³, missum ad se Angelum vidit, audiitque dicentem, quod exaudita sint orationes ejus, et eleemosynæ acceptæ. Agit enim hæc Deus tanquam ubique præsens, vel per sanctos Angelos suos.

XXXVII. Nam illa, priusquam exiret de vulva, sanctificatio Jeremiæ, quanquam nonnulli hoc in typum Salvatoris accipiant, qui regeneratione non eguit, tamen etiamsi de ipso Propheta accipiatur, potest et secundum prædestinationem non inconvenienter intelligi: sicut filios Dei appellat Evangelium nondum regeneratos, ubi Caïphas cum de Domino dixisset: « Expedi vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat; » mox Evangelium secutum adjunxit: « Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset pontifex anni illius prophetavit, quia Jesus moriturus erat pro gente; » et non tantum pro gente; sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. » Filios Dei appellavit utique præter Hebræam gentem, in cæteris etiam omnibus

¹ Levit. xxvi, 12. — ² Matth. vii, 22. — ³ Act. x, 4. — ⁴ Joan. xi, 50.

gentibus constitutos nondum fideles, nondum baptizatos. Quomodo ergo Dei filios, nisi secundum prædestinationem secundum quam et Apostolus dicit: « Quod nos » elegerit Deus in Christo, ante constitutionem mundi⁴? Illa vero in unum congregatio factura eos erat filios Dei. Neque enim « In unum » dictum est aliquem corporalem locum, cum de tali vocatione gentium Propheta prædixerit; « Et adorabunt eum unusquisque de loco suo » omnes insulæ gentium: sed, congregaret in unum, » dictum est, in unum Spiritum, et in unum corpus, cujus unum caput est Christus. Talis congregatio ædificatio est templi Dei. Talem congregationem non generatio carnalis, sed regeneratio spiritalis facit.

XXXVIII. Habitat itaque in singulis Deus tanquam in templis suis, et in omnibus simul in unum congregatis tanquam in templo suo. Quod templum quandiu sicut arca Noë in hoc sæculo fluctuat, sit quod in Psalmo scriptum est: Dominus diluvium inhabitat². » Quamvis et propter multos in omnibus gentibus populos fidelium, quos aquarum nomine Apocalypsis significat, possit intelligi congruenter: « Dominus diluvium inhabitat. » Sequitur autem « Et sedebit Dominus rex in æternum: » utique in ipso templo suo jam in vita æterna post fluctuationem hujus sæculi constituto. Deus igitur ubique præsens est, et ubique totus præsens; nec ubique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est et propitius. Capitur autem habitans ab aliis amplius, ab aliis minus.

XXXIX. De ipso vero capite nostro Apostolus ait: « Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter³. » Non ideo corporaliter, quia corporeus est Deus, sed aut verbo translato usus est, tanquam in templo manufacto non corporaliter, sed umbratilitate habitaverit⁴,

¹ Ephes. i, 4. — ² Psal. xxviii, 10. — ³ Coloss. ii, 9. — ⁴ Ibidem.

id est præfigurantibus signis; nam illas omnes observationes, umbras futurorum vocat, etiam ipso translato vocabulo: summus enim Deus sicut scriptum est: « Non » in manufactis templis habitat²: » aut certe « Corpora- » liter » dictum est, quia et in Christi corpore quod assumpsit ex virgine, tanquam in templo habitat Deus. Hinc est enim quod Judæis signum petentibus, cum dixisset: « Solvite templum hoc, et in triduo resuscitabo » illud³; » Evangelista quid hoc esset consequenter exponens, ait: « Hoc autem dicebat de templo corporis » sui⁴. »

XL. Quid ergo est? Hoccine interesse arbitramur inter caput et membra cætera, quod in quolibet quamvis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta aut Apostolo⁵, quamvis divinitas habitet, non tamen sicut in capite quod est Christus, omnis plenitudo divinitatis? Nam et in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantus quantus in capite, ubi prorsus omnis est quinquepartitus. Ibi enim et visus et auditus et olfactus et gustus et tactus. In cæteris autem solus est tactus. An etiam præter hoc, quod tanquam in templo in illo corpore habitat omnis plenitudo divinitatis, est aliud quod intersit inter illud caput, et cujuslibet membri excellentiam? Est plane quod singulari quadam susceptione hominis illius una facta est persona cum Verbo. De nullo enim sanctorum dici potuit, aut potest, aut poterit: « Verbum caro factum est⁶. » Nullus sanctorum qualibet præstantia gratiæ, Unigeniti nomen accepit, ut quod est ipsum Dei Verbum ante sæcula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis est ergo illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet

¹ Coloss. ii, 17. — ² Act. xvii, 24. — ³ Joan. ii, 19. — ⁴ Ibid. 21. — ⁵ Coloss. ii, 9. — ⁶ Joan. i, 14.

sapientia et sanctitate præstantibus, ullo modo potest esse communis. Ubi divinæ gratiæ satis perspicuum clarumque documentum est. Quis enim tam sit sacrilegus, ut audeat affirmare aliquam posse animam per meritum liberi arbitrii, ut alter sit Christus efficere? Ut ergo ad personam Verbi unigeniti pertineret, quo pacto per liberum arbitrium communiter omnibus et naturaliter datum una sola anima meruisset, nisi hoc singularis gratia præstitisset; quam fas est prædicare, de qua nefas est velle judicare?

XLI. Hæc si pro viribus nostris, quantum Dominus adjuvit, rite tractavimus; quando Deum ubique præsentem, et non spatiis distantibus, quasi aliqua mole vel distensione diffusum, sed ubique totum cogitare te extendis, averte mentem ab omnibus imaginibus corporum, quas humana cogitatio volvere consuevit. Non enim sic sapientia, non justitia, non sic denique charitas cogitatur, de qua scriptum est: Deus Charitas est¹. » Cum vero habitationem ejus cogitas, unitatem cogita congregationemque Sanctorum, maxime in coelis: ubi propterea præcipue dicitur habitare, quia ibi fit voluntas ejus perfecta eorum, in quibus habitat, obedientia: deinde in terra, ubi ædificans habitat domum suam, in fine sæculi dedicandam. Christum autem Dominum nostrum unigenitum Dei Filium æqualem Patri, eundemque hominis filium, quo major est Pater, et ubique totum præsentem esse non dubites tanquam Deum, et in eodem templo Dei esse tanquam inhabitantem Deum, et in loco aliquo cœli propter veri corporis modum. Sed cum me delectat loqui tecum, nescio utrum servaverim sermonis sufficientis modum, quasi diuturnum silentium loquacitate compensem. Verum quia religione et benevo-

¹ 1 Joan. iv, 8.

lencia, qua me præoccupasti, ita invisceratus es cordi meo, ut tanquam cum amico vere colloquar, quidquid in opere styli nostri utiliter elaboratum esse cognoscis, Deo gratias age. Si qua autem vitia mea perspicis, uti charissimus amicus ignosce, eadem scilicet sinceritate dilectionis mihi optans medicinam, qua concedis et veniam.

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI-SEPTIMI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 5.

Scilicet de SS. Martyribus Sisinnio, Martyrio et Alexandro loquitur, qui a gentilibus rusticis vallis Ananinæ non procul a Tridentina civitate necati sunt in fine mensis Maii an. 397. sive post obitum sancti Ambrosii, ut scribit Paulinus in ejus Vita.

ANNOTATIO (2) pag. 7.

Adversus Pelagianos exerceri cœperunt Africani episcopi anno 411. aut 412. quo jam tempore Pelagii discipulum Coelestium in Carthaginensi concilio judicatum fuisse produnt Patres synodi alterius Carthaginensis anni 416. in epistola quæ hic edita est 175. ubi ad Innocentium scribunt *Unde factum est, ut recensendum putarem, quid ante ferme quinquennium super Coelestii nomine hic apud Ecclesiam Carthaginensem fuerit agitatum, etc.* Huic autem priori concilio non interfuit Augustinus, ex lib. 2 Retract. c. 33 et ex lib. de Gest. Pel.

ANNOTATIO (3) pag. 8.

Honoratus baptismo initiatus nondum erat, ut liquet ex libri hujus c. 19 n. 48 Postea vero ad Presbyterii munus evectus est: nisi forte fallitur Cassiodorus, qui in